

Р е ц е н з и я

от доц. д-р Росица Цветанова Симеонова, научна специалност 05.02.07.

Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност (счетоводство), член на научно жури за придобиване на научната и образователна степен „доктор“ в СА „Д. А. Ценов“ - Свищов

Настоящата рецензия е изготвена на основание Заповед № 1068/20.11.2019 г. на Ректора на СА „Д. А. Ценов“ - Свищов в съответствие с разпоредбите на чл. 4, ал. 2 и чл. 9 от ЗРАСРБ, чл. 70 от Правилника за прилагане на ЗРАС в СА „Д. А. Ценов, Свищов и решение на факултет „Стопанска отчетност“, Протокол № 2/19.11.2019 г.

Автор на представения за защита дисертационен труд е *Ирина Орлинова Пъшева*, редовен докторант от катедра „Счетоводна отчетност“ при СА „Д. А. Ценов“, Свищов.

Тема на дисертационния труд: „Счетоводни аспекти на сделки с производни финансови инструменти“

Научен ръководител: проф. д-р Атанас Блажев Атанасов

I. Общо представяне на дисертационния труд

Предметът на изследване е счетоводното отчитане, класифицирането и оценяването по справедлива стойност на производните финансови инструменти (ПФИ), използвани в дейността на непрофесионалните участници на пазара на финансови инструменти.

Зашитава се **тезата**, че изясняването на особеностите на ПФИ ще подпомогне счетоводното им отчитане

Основната теза на настоящото изследване е, че анализирането в дълбочина на особеностите на ПФИ ще подпомогне развитието на теоретичните и методологични принципи за счетоводното им отразяване и оценка. Това от своя страна допринася за постигане на по-качествена и надеждна счетоводна информация, която е в основата не само на вземането

на адекватни управленски и инвестиционни решения, но и способства за разкриване на възможностите за използване на деривативите в дейността на непрофесионалните пазарни участници и за по-висока пазарна дисциплина и прозрачност.

Дисертацията е разработена в 227 страници (титулна страница, съдържание, списък с използвани съкращения – 2 стр., увод – 4 стр., основен текст – 207 стр., заключение – 3 стр., библиография – 9 стр.). В дисертационния труд са включени таблици – 40 бр. и фигури – 11 бр. Списъкът на използваната литература е съставен от общо 129 бр. източници, от които: 55 бр. на кирилица (46 бр. на български език, 9 бр. на руски език) и 74 бр. на латиница, на английски език.

. В *структурно отношение* тя включва увод, три глави, заключение, използвана литература и приложения.

Уводът на дисертацията съдържа задължителните елементи, присъщи на тази структурна част. Дефинирани са предметът и обектът на изследване, очертани са основната цел и задачите за постигането ѝ. Обоснована е актуалността и значимостта на проведеното научно изследване. Придобива се представа за методологията, приложена при разработването на проблемите на оценяването и отчитането на ПФИ и сделките с тях в дейността на непрофесионалните участници на пазара на финансови инструменти

В *първа глава* се прави опит за периодизация на основните етапи от развитието на ПФИ и на пазарите на деривативи. Това е направено с цел формиране на разбиране за икономическата природа, механизма на функциониране и ролята им в глобалната финансова система. Характеристиката на производните финансови инструменти включва тяхното изследване в правен, финансов и счетоводен план.

Направен е опит да се изведе дефиниция за понятието „производни финансови инструменти“.

Класифицирани са производните финансови инструменти чрез прилагането на фасетния метод на класификация. На тази основа се предлага примерна групировка на деривативите, която да позволи да се диференцират инструменти, които имат близки, сходни характеристики.

В хода на разработването на класификацията са обобщени основните разлики между фючърс и форуърд и е направен сравнителен анализ между характеристиките на варанти, права и опции.

Всичко казано дотук има отношение към счетоводното отчитане на ПФИ и е крайъгълният камък при създаването на счетоводна информация за обекта на отчитане. Това би позволило да се разработи адекватна организация за синтетичното и аналитичното им счетоводно отчитане и да се разработят модели на счетоводно отчитане, които да съответстват на икономическото съдържание на ПФИ и сделките с тях.

Акцентира се на две основни групи деривативи, които имат значение за счетоводното третиране на тези инструменти: ПФИ, при които не възникват парични потоци при сключването на договора (разходите по сделката са отделен елемент и не се имат предвид при разработването на класификацията); и такива, при които възникват парични потоци.

По този начин тази първа глава е представена като концептуална рамка, която служи като основа за по-нататъшното изследване в разработката.

Въпросите, относящи се до методичните и практико-приложни аспекти на счетоводното отчитане на спекулативни сделки с ПФИ са предмет на *втората глава* от разработката.

Преосмислени са и са конкретизирани редица постановки, касаещи същността на справедливата стойност като оценъчна база. Откроени са нейните недостатъци и положителни страни при използването ѝ.

Разработен е модел за счетоводно отчитане на сделки с производни финансови инструменти (forward commitments) съгласно изискванията на

МСФО, като основно вниманието на автора е насочено към форуърдите, суапите и фючърсите.

Представени са два подхода за организация на синтетично счетоводно отчитане на ПФИ. Изказани са съответно съображения за тяхното използване.

Обръща се внимание на ключовите моменти при оповестяването на ПФИ във финансовите отчети. Предложени са варианти за представяне на деривативите в отчета за финансовото състояние, като се съобразява размера, характера и предназначението им в дейността на предприятието.

Трета глава е посветена на хеджирането. Изяснени са неговата цел и същност. Прави се сравнителен анализ на постановки, касаещи хеджирането, уредени в МСФО 9 *Финансови инструменти* и МСС 39 *Финансови инструменти: признаване и оценяване*.

Изследването на счетоводното отчитане на хеджирането е представено в тази глава с два основни момента:

- счетоводно отчитане на хеджиране на справедлива стойност; и
- счетоводно отчитане на хеджиране на паричен поток.

Основните резултати и изводи от изследването са представени по подходящ начин в *заключението*.

За целите на научното изследване е проучена разнообразна литература, включваща 129 нормативни, специализирани литературни и онлайн източници. Тяхното използване е коректно и добросъвестно.

Представените *приложения* имат отношение към изследваните проблеми.

II. Преценка на формата и съдържанието на дисертационния труд

Актуалността при научните изследвания като правило се определя от съществуването на проблеми в изследваната област и състоянието на тяхното разработване в теорията. Авторката на дисертационния труд

насочва вниманието си към идентифицирането им, и търсенето и формулирането на научно обосновани решения за счетоводната практика.

Това е направено като тя се съобразява с:

- ﴿ естеството на ПФИ и сделките с тях;
- ﴿ правната рамка, включваща редица нормативни актове, изискващи тяхното съобразяване в процеса на научното изследване;
- ﴿ интерпретирането на теоретични постановки, отнасящи се до ПФИ и сделките с тях;
- ﴿ практико-приложно изследване на счетоводните аспекти на ПФИ и сделките с тях.

Може да се твърди, че въпросите, отнасящи се до счетоводното отчитане на ПФИ и сделките с тях са сравнително слабо изследвани и разработвани в дисертационни трудове у нас.

Казаното дотук дава основание да се каже, че дисертационният труд е посветен на *актуални и значими* за счетоводната теория и практика проблеми.

Предметът и обектът на изследването са ясно очертани. По подходящ начин са формулирани научноизследователската цел и задачите за нейното реализиране. Така определени, те предполагат възможности за адекватно изследване, съответно да се направят изводи и препоръки за подобряване на оценяването и отчитането на ПФИ и сделките с тях в различни аспекти, а това от друга страна води до обогатяване на познанията в тази област на счетоводната теория.

Методологията на изследването, която включва различни подходи и методи, които сполучливо съчетават двата пътя на познанието – индукция и дедукция, е релевантна на поставената цел и изследователски задачи.

Обемът на дисертационния труд отговаря на количествените изисквания в това отношение. Той е достатъчен за да се представи в него съдържание, отразяващо всички аспекти на подобно изследване и да се

защити поставената изследователска теза. За отделните структурни части на дисертационния труд може да се каже, че те са съразмерни.

В основния текст на дисертационния труд са включени: 40 таблици и 11 фигури. Те са достатъчни като количество и илюстрират теоретични постановки на автора и съответно улесняват тяхното възприемане и разбиране.

Дисертационният труд е издържан в езиково и стилово отношение. Използван е традиционният научноизследователски комплекс от подходи и методи. Проличават умение за аналитично мислене и способност за обобщаване и формулиране на изводи в процеса на научното изследване. Същите са обосновани и научно аргументирани. Не се забелязват съществени отклонения и логически противоречия.

От изложението става ясно, че авторката познава литературните източници и нормативните актове, които както вече се отбеляза са използвани коректно и в съответствие с етичните правила. Съдейки от заглавията в списъка на публикациите не се установяват такива, които да са публикувани под едно и също наименование в различни издания.

Авторефератът е в обем от 43 страници и в „снет вид“ отразява дисертационния труд в неговата цялост, основните приноси и публикациите по темата. Не са установени отклонения и несъответствия. От него може да се придобие представа за основните моменти в дисертацията.

В списъка с публикациите по темата на дисертацията са включени 5 публикации, в т.ч. глава от монографичен алманах, една студия, две статии и един доклад. От това може да се съди, че части от нея са станали достояние на широк кръг от читатели. Те съдържат част от идеи на автора, разработени в дисертационния труд.

Справката за приносите представя научните постижения в дисертацията.

III. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд

Позволила съм си да откроя и представя приносите в дисертационния труд по следния начин:

Научни приноси. Към тях могат да се отнесат приносите с теоретичен характер:

- Въз основа на изследвания, извършени в специализираната научна литература и приложимата нормативна уредба по тематиката на дисертационния труд, е изведено определение за понятието „произведен финансов инструмент“ и е разработена класификация на деривативите с цел изследване и открояване на техните характеристики.

- За целите на научното изследване са представени основните теоретични постановки, свързани с разпоредбите на МСФО 9 *Финансови инструменти* и МСФО 13 *Оценяване по справедлива стойност*. В този контекст е разработен вариант за определяне на корекция на кредитната или дебитна оценка (според експозицията на контрагента към отчитащото се предприятие), което способства за повишаване надеждността при определяне на кредитното качество на съответния дериватив, и включването на корекцията като компонент в оценката по справедлива стойност.

Научно-приложни приноси, които се изразяват в следното:

- Представени са някои аспекти за оптимизиране на организацията на счетоводното отчитане /синтетично и аналитично/ на деривативите и на отчитането на сделките и операциите с тях.

- Въз основа на систематизиране на изискванията в приложимите счетоводни стандарти са очертани конкретни възможности за оповестяване на сделки с производни финансови инструменти във финансовите отчети, което е предпоставка за повишаване на съпоставимостта и уместността на финансовата информация, съдържаща се в тях.

- На база емпирични изследвания и в съответствие с разпоредбите на МСФО 9 *Финансови инструменти* и МСС 39 *Финансови инструменти: признаване и оценяване* са разработени симулационни модели за счетоводно отчитане на хеджиране на справедлива стойност и хеджиране на паричен поток

IV. Критични бележки, въпроси и препоръки по дисертационния труд

Рецензирианият дисертационен труд съдържа и някои пропуски и недостатъци, които неизбежно съпътстват подобни научни разработки. На места преобладава дескриптивният подход, особено по отношение на текстове, съдържащи се в счетоводни стандарти, които уреждат правилата за признаване, оценяване, представяне и оповестяване на ПФИ. Авторът следва да бъде по-прецизен в някои свои констатации, изводи и предложения. Необходима е по-голяма практическа задълбоченост в това изследване, посветено на деривативите. Изказът може да бъде олекотен, да не е претрупан словесно и съответно да се възприема по-леко от читателя.

V. Обобщено заключение и становище.

Дисертационният труд е посветен на актуални и значими за счетоводната теория и практика проблеми, отнасящи се до счетоводните аспекти на сделките с ПФИ. Той представлява цялостно и завършено научно изследване. В него се съдържат приноси от теоретичен, теоретико-приложен и практико-приложен характер, което потвърждава, че сполучливо са решени задачите на изследването и е реализирана изследователската теза. Дисертацията отговаря на критериите за присъждане на образователната и научна степен „доктор“. Това ми дава основание да дам *положителна оценка* на дисертационния труд. Позволявам си да предложа на уважаемите членове на научното жури също да дадат положителна оценка на разработката и да гласуват за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ по

профессионален направление 3.8. Икономика, докторска програма
Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност
(счетоводство) на Ирина Орлинова Пъшева.

Свищов, 10 януари 2020 г.

Рецензент:

(доц. д-р Р. Симеонова)